

Oponentský posudek dizertační práce

Mgr. Kateřina Haušildová

Kategorien fremtid og dens sproglige udmøntning med særligt henblik på dansk

Doktorandka zvolila pro svou dizertační práci kategorii budoucnosti a její jazykovou realizaci, tedy téma, které – kvůli relativně malé gramatikalizaci prostředků a sémantické mnohovrstevnatosti modálních sloves – zpravidla činí problémy českým studentům i zkušeným překladatelům, a to nejen při překladech z češtiny, ale i při překladech do mateřštiny. Z tohoto hlediska je práce pro obor bezesporu přínosná.

Mgr. Haušildová fenomén budoucnosti probírá komplexně počínaje představením filozofických přístupů k tématu, přes výčet možností jazykové realizace budoucích jevů v několika severogermánských jazycích a konče analýzou vybraných způsobů realizace. Tím je také dáno rozdělení do hlavních kapitol.

První část je věnována budoucnosti z hlediska filozofie, kde se autorka nejprve pokouší definovat pojem čas a vztah mezi časem v nelingvistickém slova smyslu (tid) a gramatickou kategorií (tempus). Zmiňuje tradiční pojetí času jako přímky rozdělené na minulost, přítomnost a budoucnost, které se z pochopitelných důvodů nejčastěji používá při výuce cizích jazyků. Doktorandka popisuje i nevýhody této časové osy a prezentuje další možnosti nazírání na čas, zejména pak teorie statického a dynamického času. Po představení výhod a nevýhod obou postupů zvolila pro svou další práci pojetí dynamického času a ideu o rozvětvenosti budoucnosti, kdy jsou děje v různé míře pravděpodobné. Vyjádření budoucnosti je tak souhrou temporálních, modálních a aspektuálních vlivů.

V tomto duchu se autorka v druhé části práce věnuje konkrétním možnostem jazykové realizace budoucnosti v dánštině, norštině a švédštině. Nejprve podrobně analyzuje modalitu ve vztahu k budoucnosti a použití modálních sloves. Popisuje přístupy prezentované v dnešních gramatikách a učebnicích a upozorňuje na možná úskalí tradičního nahlížení na význam modálních sloves v budoucích konstrukcích pro studenty severogermánských jazyků jako druhých jazyků. Důležité je zejména připomenutí případů, kdy se např. u konstrukcí s *ville* může jednat o význam intence či budoucnosti a rozlišení těchto významů je zejména při překládání sporné. Autorka zde uvádí několik typů kritérií pro identifikaci volitivní a futurální interpretace slovesa *ville* (kap. 3.1.3.1.). Zde se opět ukazuje, jak úzce spolu souvisí kategorie tempus a aspekt, a doktorandka neopomíjí ani pragmatickou složku (3.1.3.2). Tato část práce je velice přínosná pro učitele jazyků, vhodné by bylo i závěrečné stručné shrnutí kritérií. Obdobně autorka problematizuje i použití slovesa *skulle*. Dále pak shrnuje důvody, proč nedošlo ke gramatikalizaci futurálních konstrukcí, a porovnává situaci severogermánských jazyků se situací angličtiny, kde došlo ke gramatikalizaci konstrukcí s *will*. Na závěr této kapitoly se doktorandka věnuje srovnání používání modálních sloves pro vyjádření budoucnosti ve švédštině a dánštině.

V následující kapitole se analyzují slovesa pohybu při vyjádření budoucnosti. Nejprve se popisuje sémantická struktura sloves *gå* a *komme*, která je zásadní pro futurální použití. Zatímco řada evropských jazyků vyjadřuje temporální relace konstrukcemi se slovesem s významem „jít“ (*to be going to*, *jdu plavat* apod.), v severogermánských jazycích má obdobnou funkci sloveso *komme*. Doktorandka popisuje význam a použití konstrukce *komme til at/att* v dánštině a švédštině, zatímco se u norské konstrukce *komme til å* pouze domnívá, že se chová stejně jako v dánštině a švédštině (s. 110). V další podkapitole se nicméně věnuje podrobnějšímu srovnání všech tří konstrukcí a zahrnuje zde i výsledky vlastního výzkumu vycházejícího z korpusů uvedených jazyků. Ačkoliv výsledky (shrnuté v tabulce 2, s. 115) mají jasnou výpovědní hodnotu, jsou částečně zkráceny rozdílnými vyhledávanými výrazy

(ve švédštině vyhledávána samotná vazba, v dánštině vazba s max. třemi slovy mezi slovesem a předložkou, v norštině dokonce se čtyřmi – proč?). Při úvahách o výrazně vyšším počtu výskytů konstrukce ve švédštině než v dánštině a norštině autorka vhodně propojuje znalosti o modálních slovesech prezentované v předchozí kapitole a znalosti o postupu gramatikalizace.

Posledním prostředkem pro vyjádření budoucnosti analyzovaným v této práci jsou aspektuální konstrukce. Autorka nejprve vyjasňuje pojmy aspekt a aktionsart, zejména pak pojetí Platzakovo pro švédštinu a Togebyho pro dánštinu, a popisuje vznik a vývoj aspektuálních konstrukcí. Zde se věnuje používání prézentu a sloves *blive* a *få* pro vyjádření budoucnosti.

Kapitola 4 obsahuje analýzu dvou způsobů tvoření budoucího času. Nejprve doktorandka – možná až zbytečně – vysvětluje pojem korpus a možnosti korpusové lingvistiky. Dále pak popisuje jednotlivé korpusy, se kterými pracovala. Po tomto úvodu se zabývá vazbou *komme til at/komma att*, kdy sleduje, jaké typy sloves se pojí s těmito vazbami. Výsledky shrnuje v tabulkách 7 a 8 (s. 154 a 157). Nezodpovězenou otázkou zůstává, proč hodnoty u dánských výskytů řádově nekorespondují se švédskými hodnotami, což je zřejmě dáno odlišnou velikostí zkoumaných korpusů, která ovšem v této části práce není uvedena. (V případě dánštiny autorka patrně prováděla vlastní výzkum, pro švédštinu použila výsledky Hilperta /2007/.)

Doktorandka dále analyzuje konstrukce s dánským slovesem *skal* a švédským *ska*, přičemž opět vychází z vlastního výzkumu korpusů a z výsledků výzkumu Hilperta (2007), a konstrukce s dánským slovesem *vil*, zde již pouze podle Hilperta (2007). Zatímco analýza konstrukce *komme til at/komma att* a sloves, které se s ní pojí, přináší do značné míry spolehlivé výsledky, vydává se doktorandka analýzou konstrukcí s *vil/skal* na značně tenký led. Např. při vyhledávání sloves pojících se se *skal* (tabulka 15) samozřejmě nachází značné množství výskytů, musí se ovšem počítat s tím, že řada z nich nemá futurální význam. Toho si je autorka sice vědoma, nicméně statistická výpovědní hodnota takové analýzy je nízká. Důkladná analýza by ale byla samozřejmě časově velice náročná, její výsledky by nebyly zcela spolehlivé a pro dizertační práci by byla irelevantní.

Zajímavé by jistě bylo srovnání použití *skal/vil* s konkrétními slovesy ve švédštině a dánštině, což doktorandka naznačuje příklady s infinitivem *ske* (s. 171). Nicméně i zde je posuzování futurálního významu konstrukcí ne zcela spolehlivé, zejména když ho neprovádí rodilí mluvčí. Vzhledem k výše uvedeným důvodům je pak pro práci o jazykové realizaci budoucnosti bezpředmětné i porovnávání nejčastějších slov, se kterými se pojí dánské *skal* a švédské *ska* (kap. 4.4.2.).

Doktorandka se ve svých popisech realizace budoucnosti zabývá zejména dánštinou, kterou sama vystudovala, a švédštinou. Přínosné by bylo samozřejmě i srovnání s norštinou, kterému se však autorka zřejmě cíleně nevěnovala patrně kvůli nedostatku sekundární literatury.

Doktorandka nastudovala a zpracovala značné množství sekundární literatury a své znalosti dokázala přehledně prezentovat. Současně pouze nepřejímala názory druhých, ale nebála se k nim i kriticky vyjádřit. Mgr. Haušildová tak prokázala schopnost orientovat se v oboru, zodpovědně pracovat se zdroji a propojit převzaté názory s vlastním výzkumem. Proto dizertační práci vřele doporučuji k obhajobě.

V Praze 10. 5. 2010

PhDr. Petra Štajnerová, Ph.D.

Ústav germánských studií, UK FF